

Editorial

Kosten en baten

Het duurde niet lang na de brand in Moerdijk of de bestuurders en politici verdrongen zich om te verklaren dat er nu maatregelen moeten worden genomen om een dergelijke ramp in de toekomst te voorkomen.

Nu weten we nog niet wat zich op het terrein van Chemie-Pack heeft afgespeeld en of men zich daar veilig heeft gedragen. De arbeidsinspectie, de Inspectie Openbare Orde en Veiligheid en de Onderzoeksraad voor Veiligheid stellen ieder een onderzoek in en het Openbaar ministerie heeft het bedrijf in staat van beschuldiging gesteld, al zegt dat laatste nog niet dat het OM een “zaak heeft” om de terminologie van advocaat Moszkowicz te gebruiken. Wat we al voorzichtig kunnen opmerken is dat de bestuurders en politici nog al wat omstandigheden hebben geschapen die in de TRIPOD methode van ongevalsonderzoek “*error forcing pre-conditions*” worden genoemd, of in het populaire Nederlands: vragen om moeilijkheden.

Veiligheid is op de eerste plaats de verantwoordelijkheid van het bedrijf zelf. Daar wordt ieder bedrijf op eigen wijze invulling aan gegeven. Hoewel er aan het personeel met betrekking tot de vakbekwaamheid en de bekendheid met gevaarlijke stoffen eisen worden gesteld, zijn er geen eisen waar de eigenaren of directeurs van bedrijven moeten voldoen. Veelal ontleent men de reikwijdte van zijn verplichtingen aan de expliciet geformuleerde eisen van inspecteurs. Er zijn heel wat bedrijven die die verantwoordelijkheid daarom invullen door de regels na te leven. Niet meer en niet minder. Dat kun je in de termen van Reason pathologisch gedrag noemen. Het is echter vooral praktisch, voor bedrijven die marginale deskundigheid hebben, en voor wie een pak stroop en een pak natronloog vooral gewoon pakjes zijn. De regels vormen op die manier een “line of defense” tegen onheil, voor het bedrijf, de werknemers, de eigenaar en de omgeving. Wie de indruk wekt dat die regels overduwen zijn, te veel bemoeizucht van de overheid, te veel bestuurlijke drukte, zendt ook het signaal uit dat het met de gevaren wel meevalt en dat natronloog misschien toch gewoon stroop is.

Van de 380 zogenaamde “Seveso” bedrijven, worden er 221 als meest gevaarlijk beschouwd en van ongeveer een derde daarvan is de gemeente het bevoegd gezag. In veel gevallen is die gemeente klein en heeft weinig deskundigheid. Men kon de hulp inroepen van het Landelijk Steunpunt, dat na de ramp in Enschede bij de DCMR was ingericht, maar dat is inmiddels weer wegbezuinigd. Dat laat echter onverlet

dat de gemeente in eerste instantie verantwoordelijk is voor toezicht en handhaving. Er is wel gediscussieerd over het overbrengen van de bevoegdheden van de gemeenten naar de provincies, maar dat is onder aanroeping van Torbecke zelfs bij de discussie over de vorming van de veiligheidsregio's door de gemeenten afgewezen. De gemeente voert ook de inspectie uit, samen met de arbeidsinspectie en de brandweer, waarbij een van de partijen het soms ook nog laat afweten. Chemie-Pack viel onder de gemeente Moerdijk en de arbeidsinspectie had al een paar keer geen tijd gehad. Het bezoek van de inspectie is voor veel bedrijven echter ook een houvast. Zijn er geen aanmerkingen dan heeft men het goed gedaan, en de aanmerkingen worden in orde gemaakt, zodat het bedrijf veilig is. Pijnlijk is het dan te moeten constateren dat op de chemicaliën lijst van Chemiepak ook korenblauwe werkbrokken (8 stuks), riool reinigen (1 uur) en een veiligheidsbril op sterkte (1 stuks) staan. Hoewel het verleidelijk is het bedrijf onzorgvuldigheid te verwijten, zou ook de conclusie kunnen worden getrokken dat het het bedrijf moeilijk kwalijk te nemen is dat ze, waar er van overheidszijde kennelijk geen belangstelling was voor die lijst, het verder maar voor gezien gehouden hebben.

Volgens de –inmiddels vervallen – brandweerwet uit 1940 zijn gemeenten met meer dan 100000 inwoners verplicht een beroepsbrandweer in te stellen. De aanwezigheid van een bedrijfsterrein speelt daarbij geen rol. Ook nu hebben kleinere gemeenten, zoals Moerdijk, een vrijwillige brandweer, met materieel afgestemd op woonhuisbranden. Met de instelling van de veiligheidsregio's zijn er meer mogelijkheden voor gezamenlijke aanschaf van groter materieel, maar de kosten moeten wel door de regio worden opgehoest.

De gevaarlijke bedrijven kunnen door de gemeente worden verplicht tot het instellen van een bedrijfsbrandweer, maar dat hoeft de gemeente niet te doen en een bedrijfsbrandweer kost veel geld. Voor bedrijven waar de brandweer misschien een keer in de vijf jaar nodig is, heeft het hebben van zo'n brandweer weinig zijn. Men doet dan toch te weinig operationele ervaring op. Gemeenten en bedrijven kunnen ook een gemeenschappelijke regeling treffen. Een gemeenschappelijke brandweer volgens Rijnmonds model heeft wel genoeg operationele taken. Op Moerdijk had men zo'n regeling echter niet getroffen.

Dat leidt allemaal niet direct tot een ongeluk, maar het is vragen om moeilijkheden en voor wie de geschiedenis kent is ook dat geen wijsheid achteraf. Steeds is met open ogen

besloten dat het toezicht kon worden verminderd, de veiligheid aan de bedrijven kon worden overgelaten en investeringen in de hulpverlening niet meer nodig waren. Efficiënter betekent in Nederland immers altijd goedkoper, niet beter. Van de brandweer kan daarom wel 180 miljoen af.

Gelukkig waren er nu geen doden en gewonden. Er is weliswaar massieve schade, maar dat lijkt allemaal oplosbaar.

En dat kan er dan weer toe leiden dat het multi-barrier systeem: bedrijf-inspectie-brandweer verwordt tot een Zwitserse kaas met te veel gaten, omdat elke actor er vanuit gaat dat een andere actor wel voor de veiligheid zal zorgdragen en daarmee tegelijkertijd uitzendt dat het allemaal niet zo belangrijk is. “Error forcing preconditions” scheppen dus.

En als de eventuele lange termijn gevolgen zich openbaren zijn de huidige bestuurders al lang weg naar een andere positie. Als er dus moet worden beslist of er echt geld gestoken moet worden in veilig handelen, deskundig toezicht, beter materiaal en betere opleiding voor de brandweer op dit soort chemiecomplexen dan kiezen we er misschien liever voor om het geld in onderwijs te steken, wat we – Nederland Kennisland – dan ook niet doen. Over een half jaar ziet de wereld er totaal anders uit dan een paar weken na de brand.

Rubigny, 22 januari 2011

Ben Ale, faculteit TBM, TU Delft

¹ Rapport Cie Mans, juni 2010